

SKUBIOSIOS MEDICINOS PAGALBOS TEIKIMO RIZIKA SLAUGYTOJŲ SVEIKATAI

Rasa Juozapavičienė, Vilma Daujotaitė
Kauno kolegijos Medicinos fakultetas

Raktažodžiai: rizika, sveikatos problemos, slaugytoja, skubioji medicinos pagalba.

chinės sveikatos pablogėjimui įtakos turi dažna baimė, stresas bei atsiradusi vidinė įtampa.

Santrauka

Sveikatos priežiūros darbuotojai skubiąją medicinos pagalbą dažniausiai teikia aplinkoje, kurios sąlygos laikomos vienomis iš nesaugiausių profesinių sąlygų. Darbinėje aplinkoje profesinė rizika sveikatai apima biologinius, cheminius, fizinius, ergonominius, psichosocialinius veiksnius, gaisro ir sproginimo bei elektros pavojus, kurie kelia grėsmę sveikatos priežiūros darbuotojų gyvybei, saugai ir gerovei. Tyrimo tikslas – atskleisti skubiosios medicinos pagalbos teikimo riziką slaugytojų sveikatai.

Tiriamieji. Tyrime dalyvavo 15 slaugytojų, dirbančių X greitosios medicinos pagalbos stotyje. Respondentai atrinkti, atsižvelgiant į tyrimo tikslą. Atliekant tikslinę tiriamųjų atranką, buvo laikomasi reikalavimo, kad visi tiriamieji teiktų skubiąją medicinos pagalbą ne mažiau kaip vienerius metus.

Tyrimo metodai. Tyrimui buvo pasirinktas pusiau struktūrizuoto interviu metodas, kuriuo siekiama išsiaiškinti darbinės veiklos metu patiriamą riziką sveikatai. Tyrimo duomenys analizuoti turinio analizės metodu.

Rezultatai. Teikdami skubiąją medicinos pagalbą, slaugytojai susiduria su biologine, chemine, fizine, ergonomine ir psichosocialine rizika sveikatai. Tyrimas atskleidė, kad slaugytojai, teikdami skubiosios medicinos pagalbos paslaugas, jaučia stresą, vidinę įtampą bei baimę. Jie patiria smurtą, kūno sužalojimus, kaulų ir raumenų sistemos pokyčius, mikrotraumas aštriais instrumentais, riziką užsikrėsti įvairiomis infekcinėmis ir neinfekcinėmis ligomis, kurią lemia tiesioginis kontaktas su asmeniu, sąlytis su kūno skysčiais bei darbo metu naudojamų medikamentų poveikis. Slaugytojai patiria ir fizinės sveikatos pokyčius, tokius kaip bendras organizmo nuovargis, miego, skrandžio veiklos ar reprodukcinės sistemos sutrikimas, mitybos, medžiagų apykaitos, širdies ir kraujagyslių sistemos pakitimai. Psi-

Įvadas

Sveikatos priežiūros paslaugos yra viena iš darbo sričių, kurioje kyla didelis pavojus darbuotojo profesinei sveikatai ir saugai [10]. Slaugos profesija susijusi su daugybe biologinės, cheminės, fizinės ir psichosocialinės prigimties grėsmių, kurios ne tik daro neigiamą poveikį sveikatai, atsirandantį dėl profesinių ligų ir atsitikimų darbe, bet ir mažina slaugytojų darbo efektyvumą, arba sukelia klaidas darbo metu [7]. Pastaruoju metu plačiai diskutuojama apie stresorius, kuriuos patiria didelės rizikos profesijų atstovai, tačiau pavojus patirti kritinius įvykius bene dažniausias greitosios medicinos pagalbos stotyje dirbantiems sveikatos priežiūros specialistams. Skubiosios medicinos pagalbos personalo profesinių sužalojimų rizika yra labai didelė, nes kasdieniame darbe jiems kyla daug pavojų [4,5]. Skubiosios pagalbos skyriai dirba ypač sunkiomis darbo aplinkos sąlygomis. Tai aplinka, kurioje patiriama daug streso, nes darbas yra spontaniškas, nenuspėjamas ir dažnai pavojingas [1,2,8]. Pagalba teikiama kelyje, pacientų namuose ir tokioje aplinkoje, kurioje reikalingi kūrybiški sveikatos problemų sprendimai, derinami su laiku ir tinkama priežiūra [2]. Skubiosios pagalbos darbuotojas gali paskirti įprastinę ar neatidėliotiną paciento priežiūrą, arba skubiai reaguoti įvykio vietoje, kad laiku suteiktų kritinę, gyvybę gelbstinčią pagalbą [2]. Kartotinis stresinių įvykių, tokių kaip staigi mirtis, traumas, skausmas, gaivinimas, agresija ir smurtas, poveikis gali turėti neigiamos įtakos darbuotojų fizinei, psichologinei ir emocinei sveikatai [1]. Skubiosios medicinos pagalbos teikimas yra labai rizikingas darbas, apimantis greitosios medicinos pagalbos greitkelio operacijas, sunkiųjų įrenginių vežimą, pacientų kėlimą ir gabenimą, sergančių ir ūmiai sužeistų asmenų būklės stabilizavimą tokiose vietose, kurios apibūdinamos kaip nekontroliuojamos [12]. Slaugytojai, teikiantys skubiąją medicinos pagalbą, dirba nuolat besikeičiančioje aplinkoje su stresą patiriančiais pacientais ir jų artimaisiais [3,11], nereguliaru darbo laiku, blogomis fizinėmis sąlygomis,

susiduria su žodinės ir fizinės prievartos rizika. Slaugytojai jaučia spaudimą, atsakomybės ir sunkių sprendimų riziką, triukšmingos aplinkos, streso, netinkamo elgesio apraiškas, riziką užsikrėsti infekcinėmis ligomis [11]. Su darbu susijusios stresinės reakcijos taip pat prisideda prie nevisavertiškos slaugos, o tai gali pakenkti pacientų saugai [6].

Tyrimo tikslas – atskleisti skubiosios medicinos pagalbos teikimo riziką slaugytojų sveikatai.

Tyrimo medžiaga ir metodai

Tiriamieji buvo parinkti atsižvelgiant į tyrimo tikslą ir atliekant tikslingą atranką, laikantis reikalavimo, kad visi tiriamieji, teikiantys skubiąją medicinos pagalbą, būtų jų teikę ne mažiau kaip vienerius metus. Siekiant atskleisti skubiosios medicinos pagalbos teikimo riziką slaugytojų sveikatai, atliktas kokybinis tyrimas. Duomenų rinkimui pasirinktas pusiau struktūruoto interviu metodas. Naudota 12 iš anksto parengtų klausimų. Surinkti duomenys buvo transkribuojami ir analizuojami. Iš viso tyrime dalyvavo 15 skubiąją medicinos pagalbą teikiančių slaugytojų. Tyrimo dalyviams užtikrintas anonimiškumas, duomenų analizės metu kiekvienam respondentui priskiriant kodą (nuo 1 iki 15). Tyrimas vyko X greitosios medicinos pagalbos stotyje. Vidutinė pokalbio su tiriamaisiais trukmė – 25 minutės, prieš tai suderinus susitikimo laiką.

Tyrimo rezultatai

Remiantis tyrimo dalyvių atsakymais, nustatyta, kad skubiosios medicinos pagalbos specialistai darbo metu susiduria su fiziniais, psichologiniais, ergonominiais, biologiniais ir cheminiais rizikos veiksniais, patiria fizinės ir psichinės sveikatos pokyčių.

Fiziniai rizikos veiksniai. Analizuojant interviu medžiagą su skubiąją medicinos pagalbą teikiančiais slaugytojais, paaiškėjo, kad vienas iš fizinių sveikatos rizikos veiksnių yra naktinis darbas. Respondentai nurodė, kad būtent darbas naktimis lemia tam tikrus fizinius organizmo pokyčius. „Tikrai sutrinka tas miego poilsio režimas ir paskui kartais sunku labai atbūt“. „Nemiegojimas, tas pulsas dažnas būna, tai taip ir veikia manau, <...>“. „Jaučiamas nuovargis“. Slaugytojų teigimu, be fizinių organizmo pojūčių, darbas nakties metu mažina gebėjimą sukcentruoti dėmesį. „Darbas naktimis, tai tas jau dėmesys naktį yra nebetoks, <...>. Tikrai reikia labai save suimti, <...>, vien dėl tokio dėmesio, <...>. Buvo toks atvejis, <...>, ten moteris, <...>, ir aš jos klausiu, ar šiuo metu pykina, kiek kartų vėmėte, kiek kartų viduriavote... ji man atsakė tuos visus atsakymus ir aš supratau, kad aš po kurio laiko pamiršau, ką ji man sakė, tiesiog tas toksai dėmesys, tas nuovargis, padarė savo“; „<...>, daugiau išsiblaškęs būni galbūt“. Remiantis tyrimo

rezultatais, pastebėta, kad darbas nuo antros iki ketvirtos valandos nakties skubiosios pagalbos specialistams yra pats sunkiausias. „Dirbti būtent sunkiausiai tai yra ryte, baigiant darbą, kai tu esi atidirbęs parą laiko ir jau tie paskutiniai kvietimai, ryte ypač, jie būna sunkūs labai“. Keičiasi ir bendravimas, nes nakties metu slaugytojai tylėsniai, dirglesniai, piktesniai, linkę mažiau kalbėti su pacientais ir jų artimaisiais: „Naktį būni dirglesnis žmogus, bent jau aš tai taip, nors žmogui tikrai reikalinga ta emocinė pagalba, <...>, kartais net jauti neigiamas emocijas...“.

Kalbant su skubiosios medicinos pagalbos slaugytojais apie jų patiriamas traumas darbo metu, paaiškėjo, kad jie patiria įvairius kūno sužalojimus. Vienas dažniausių sužalojimų yra darbo metu patiriamos įvairios traumos, kritimas ir (ar) slydimas: „<...>, esu turėjęs traumą, kai žiemos metu važiuoju į senelių globos namus, aš dėjuoju koją ant kilimėlio <...> ir jisai praslydo, ir aš gerokai esu susimušęs kojos kelį“. Avarijos, ištikusios kelyje, taip pat gali būti kūno sužalojimo priežastis. „<...>. Teko susidurti, prieš 3 metus, pakliuvom mes į avariją, važiuoju 3 valandą nakties, važiuoju pagrindine gatve su žiburėliais ir mumis nepraleido, <...>, tai mes vertėmės, čiuožėme, trenkėmės į stulpą ir tik tada sustojome, <...>, lūžo šonkaulis vienas ir kairė koja buvo sumušta, kur liko liekamieji reiškiniai iki dabar, <...>, matyt buvo įtrūkęs raumuo, tai liko toks deformuotas šlaunies raumuo“.

Analizuojant fizinius rizikos veiksnius sveikatai, atskleidė dar vienas darbinės aplinkos rizikos veiksnys – užsikrėtimas įvairiomis ligomis. Dažniausiai pasitaiko kvėpavimo takų ligos. „Kai yra žiema, tai labai padaugėja tų tokių slogų, nes mes išeinam į kvietimą, kvietimas yra lauke, pusiau apsirengęs, pusiau neapsirengęs, tai šilta, tai karšta, tai šalta, ir tikrai visokie kosuliai prasideda, sloga. <...>, slogą tikrai esu pasigavusi ir tikrai nuo darbo“. Teikiant skubiąją medicinos pagalbą, galima užsikrėsti ir įvairiomis infekcinėmis ligomis: „<...>, vieną kartą buvau roto virusą pasigavęs, bet greičiausiai iš to pačio paciento, nes maistą valgėm su namiškiais tą patį“.

Tyrimo duomenimis, prie skubiąją medicinos pagalbą teikiančių slaugytojų fizinių sveikatos rizikos veiksnių priskirtinas darbo krūvio padidėjimas, ypač – darbas paromis. „Sunku yra dirbti paromis, dažnai po dienos poilsio – vėl į darbą; „Atrodo, kad gyvenimi tame darbe, nes namuose būni retai“. Padidėjęs kvietimų skaičius ir dažnesnis vykimas į įvykio vietą didina darbo krūvį. „Naktį tenka dažniau keltis, nes lieka mažiau brigadų“. „Kai padaugėja kvietimų, ypatingai žiemą pajaučiam didesnį krūvį“.

Išanalizavus ir apibendrinus skubiosios medicinos pagalbos slaugytojų patirtį galima teigti, kad jie susiduria su šiais fiziniais sveikatos rizikos veiksniais: naktinis darbas, kūno

susižalojimai, užsikrėtimas įvairiomis ligomis bei padidėjęs darbo krūvis (1 lentelė).

Fizinės sveikatos pokyčiai. Interviu metu respondentai išsakė, kokius fizinės sveikatos pokyčius patiria teikdami skubiąją medicinos pagalbą. Tyrimas parodė, kad slaugytojai, dirbantys X greitosios medicinos pagalbos įstaigoje, darbo metu patiria mitybos pokyčius. Vienas iš labiausiai akcentuojamų nusiskundimų yra valgymo įpročių pasikeitimas. „Kavos potraukis tai apskritai per 2 metus labai stipriai padidėjo. <...>, visas greitas maistas, <...>. „Man darbo metu, taip norisi, kaip aš sakau, visokių nesąmonių, o šiaip tai, ne visada pavyksta pavalgyti, <...>. Mitybos pokyčiams turi įtakos ir apetito padidėjimas. „Apetitas padidėja, <...>, ir po darbo, ir prieš darbą, ir darbe, aš visą laiką alkana būnu praktiškai“. „Didesnis alkio jausmas“.

Respondentai, kalbėdami apie savo sveikatą, išsakė atsiradusius miego pokyčius. Nekokybiškas miegas nurodomas kaip vienas iš aspektų, lemiančių miego sutrikimus. „Miego pastovus trūkumas, <...>, po sunkių emociškai kvietimų, tikrai labai tai įtakoja miego kokybę“. „Kad išsiderini, vis tiek išsibalansuoja tas visas miego ritmas ir, jeigu išsimiegi

dieną, tai paskui nemiegi naktį ir atvirkščiai“. „<...>. Tas miegas nėra toks gilus“. Analizuojant, kokius miego sutrikimus slaugytojai patiria, išaiškėjo nemiga. „Kaip ir nemiga atsiranda“. „Kartais aš po sunkios darbo paros negaliu užmigti“. Greta nemigos ir nekokybiško miego, slaugytojus vargina mieguistumas. „Kaip užmušta miegi, ten kur stovi arba sėdi“. „Jeigu tokia ramesnė para, tai aš dabar, kaip aš sakau – aš galiu netgi stovėdama miegot, man visiškai nėra problemų, kur miegot, ko anksčiau taip nebūdavo“.

Tyrimo duomenimis, respondentai skundėsi ir bendru organizmo nuovargiu. „Jaučiasi labai didelis nuovargis, silpna ir labai norisi miegot, ir miegot, ir miegot“. „Tai tas pastovus nuovargis, <...>, kartais silpnumas“.

Tyrimas atskleidė, kad slaugytojai patiria širdies ir kraujagyslių sistemos sutrikimus, pasireiškiančius širdies susitraukimų dažnio pokyčiais bei ekstrasistolijų atsiradimu. „Atsiranda tachikardija“. „Man pagrįdte tas ritmas, ekstrasistolijų labai daug atsirado, ir dabar, po kiekvieno tokio streso, gal jaučiu daugiau tokį širdies plakimą“. Dėl darbo specifikos slaugytojams pasireiškė ir arterinio kraujospūdžio pokyčių, sukėlusių skausmą pakaušio srityje. „Spaudimo tas

1 lentelė. Fizinį rizikos veiksnių įtaka sveikatai

Kategorija	Subkategorija	N	Patvirtinantys teiginiai
Darbas nakties metu	Dėmesio koncentracijos sumažėjimas	15	„<...>, visada keistai jaučiuosi, nesiorientuoju laike, erdvėje“. „Tu turi net įjungti realiai ne tik savo kūną, bet ir protą, o tą protą įjungti tai iš tikrųjų sunku, nes jis yra miego būsenoje/fazėje“. „3 valanda nakties būtų sunkiausia.<...>, galvoji kodėl taip sunku naktį, kodėl sunki ta mano tokia duona, <...>. „Man asmeniškai sunkiausia orientuotis ir rasti tuos pačius kvietimus nuo 2 iki 3 valandos nakties. <...>, aš tada pradėdau svarstyti ar man tikrai reikia šito darbo“.
	Fiziniai organizmo pokyčiai	10	„Kai dirbu naktimis, sutrinka miego režimas, padidėja apetitas“; „<...>, daugiau atsiranda tų ekstrasistolijų, <...>, vaistus vartoji dėl ritmo, kuris atsirado naktinio darbo pasekoje“; „<...>, tas jausmas toks, net apsakyt nemoki, atrodo, purto organizmą net, visas purtatai“.
	Bendravimo pokyčiai	6	„Tylesnė būnu tikrai, nes šiaip mėgstu tikrai vat pliuropi, <...>“; „Dieną tai aš kalbu, linksma, patenkinta, o naktį aš jau kitokia, <...>. Ten jokių nebūna pasakojimų apie orą“; „<...>, būna, kad galbūt ir papyksti, <...>“.
Kūno susižalojimai	Traumos, kritimas, slydimas	9	„Sukausi greitai ir ant laiptų koją kryptelėjau, buvo ir padikaulio lūžis ir raiščių patempimas, <...>. Yra tekę man per skubėjimą ir per greitumą traumų patirti“. „Aš kadangi linkus šokinėt iš mašinos, tai būna, kad neteisingai pastatau tą koją ir krypteli tai šiek tiek paskausta, bet nieko“.
	Avarijos kelyje	5	„Autoįvykis yra buvęs, <...>, net stacionare buvau gydyta, nes patyriau galvos traumą...“. „Buvau buvau, <...> mes stovėjome kelkraštyje, teikėme pagalbą ir tuo metu, kol mes dirbome automobilyje – į mus atsitrenkė, <...>“.
Užsikrėtimas įvairiomis ligomis	Neinfekcinės ligos	6	„<...> kažkaip man daugiau ant tų perpūtimų ant plaučių krenta ir visą laiką po darbo“; „<...>, kadangi žiemą paprastai su apranga būna šaltoka, bet nuėjus į butus, ten yra didelis šildymas, <...>, didelė temperatūrų kaita. <...>, dėl to labai dažnai peršalimo ligom susergeru“.
	Infekcinės ligos	1	„<...>, vieną kartą buvau roto virusą pasigavęs, <...>„Teko ir tymais nuo pacientų užsikrėsti, <...>. „Tai žinoma, net vėjaraupiais teko prasirgti“.
Padidėjęs darbo krūvis	Darbas paromis	3	„Sunku yra dirbti paromis, dažnai po dienos poilsio – vėl į darbą“; „Mes dirbam dideliu krūviu, tai va, nes dažnas dirba po 24 valandas“.
	Dažnesnis išvykimas pagal kvietimus	2	„Naktį tenka dažniau keltis, nes lieka mažiau brigadų“. „Kai padaugėja kvietimų, ypatingai žiemą pajaučiam didesnį krūvį“. „Nakties metu mūsų lieka mažiau, o kvietimų tai daug, kartais nespėji sugrįžti, o jau vėl kviečia“.

šokinėjimas, <...>, ir man ypatingai vat vakarais būna, kad nu jaučiu pakaušį taip skauda, spazmuoja“.

Analizuojant rizikos veiksnius sveikatai, respondentai išsakė, kad patiria medžiagų apykaitos pokyčių, pasireiškiančių sulėtėjusia medžiagų apykaita („Labai sulėtėjo, labai iš tikrųjų sulėtėjo, bet vėl galbūt dar tas įtakoja, kad mažai vandens geriu“. „Naktinis darbas, <...>, tai išbalansuoja visą organizmą, visą absoliučiai“), skrandžio veiklos sutrikimų, pasireiškiančių skrandžio rūgštingumo padidėjimu („<...>, atsirado bėdų su skrandžiu, <...>, būna tų simptomų, būna jie kartais ir miegot trukdo. Dėl padidėjusio rūgštingumo, <...>, tai va tokie dalykai, tos rūgštys visokios ir atsirado ir jos būna ypač kankina naktį“) ir menstruacinio ciklo pokyčių („Aš manau, kad įtakoja, ir tasai darbas, nes

būtent tasai ciklas tampa nebe reguliarus, išsibalansuoja ta prasme, nebėra to tokio ciklo normalaus“). Apžvelgus respondentų pasisakymus, galima teigti, kad skubiosios medicinos pagalbos slaugytojai susiduria su šiais fizinės sveikatos pokyčiais: miego sutrikimai, mitybos pokyčiai, medžiagų apykaitos pokyčiai, skrandžio veiklos sutrikimas, reprodukcinės sistemos sutrikimai, širdies ir kraujagyslių sistemos pokyčiai ir bendras organizmo nuovargis (2 lentelė).

Psichologiniai rizikos veiksniai. Atsižvelgiant į tiriamųjų pasisakymus, vienas iš dažniausių skubiosios medicinos pagalbos slaugytojų psichologinės rizikos veiksnių sveikatai yra baimė. Dažniausiai slaugytojai bijo užsikrėsti ir (ar) susirgti infekcine ar neinfekcine liga. „Galbūt, kai buvo tasai tymų protrūkis <...>. Būtent tuo metu jau jau-

2 lentelė. Slaugytojų fizinės sveikatos pokyčiai

Kategorija	Subkategorija	N	Patvirtinantys teiginiai
Mitybos pokyčiai	Valgymo įpročių pasikeitimas	9	„Būtent tas ir pasireiškia, kad tai būtų saldumynai arba kažkoks greitas maistas, <...>. Nepavalgai nieko norimu laiku“. „Po paros dažniausiai norisi nesveiko maisto, to greito, kaip sakant.
	Apetito padidėjimas	5	„Labai padidėja apetitas, aš manau, kad dėl to energijos trūkumo, jis bando kompensuoti maistu, nes realiai valgai visokias nesąmones“. „Gal aš kaip tik tokia, aš iš tokių streso atveju daugiau valgau, <...>“.
Miego sutrikimai	Nekokybiškas miegas	6	„Grįžęs iš darbo pamiegi, tai aš atsikeldavau kaip kvaila tokia, kaip apdujus tokia“; „<...>, tas toksai miego nebuvimas gaunasi, būna, kad tu grįžti nuvargęs po tos paros, jiniai buvo visiškai bemiegė, bet tu iš to nuovargio net negali užmigti“.
	Nemiga	5	„Atsiranda toks vartymasis, nemiga“. „Ir ta nemiga, jiniai tkrai kamuoja, ypatingai po sunkių emociškai kvietimų“.
	Mieguistumas	2	„Kaip užmušta miegi, ten kur stovi arba sėdi“. „Jeigu tokia ramesnė para, tai aš dabar galiu netgi stovėdama miegot, man visiškai nėra problemų, kur miegot, ko anksčiau taip nebūdavo“.
Bendras organizmo nuovargis	Dažnas nuovargis	5	„Nu šiaip, kai tu jauti tokį pastoviai nuovargį, silpnumą, jėgų neturėjimą“. „Be abejo, jaučiu nuovargį darbo metu, jeigu darbo labai daug ir po darbo – taip. „Po paros yra nuovargis, nes reikia sekančios paros, kad atsigautum“.
Širdies ir kraujagyslių sistemos pokyčiai	Širdies susitraukimų dažnio pokyčiai	4	„Atsiranda tachikardija“. „Man pagrinda tas ritmas, ekstrasistolijų labai daug atsirado, ir dabar; po kiekvieno tokio streso, gal jaučiu daugiau tokį širdies plakimą“. „Permušimų būna, kartais pajaučiu“.
	Arterinio kraujospūdžio pokyčiai	1	„Spaudimo tas šokinėjimas, <...>, ir man ypatingai vat vakarais būna, kad nu jaučiu pakaušį taip skauda, spazmuoja“. „Vis dažnesnis tas kraujo spaudimo šokinėjimas, tai aukštas, tai vėl normalus“.
Medžiagų apykaitos pokyčiai	Sulėtėjusi medžiagų apykaita	3	„Labai iš tikrųjų sulėtėjo, bet vėl, galbūt, dar tas įtakoja, kad mažai vandens geriu“; „<...>. Ir svoris priaugo ir visa kita, nors iki to – to nebuvo“.
Skrandžio veiklos sutrikimas	Skrandžio rūgštingumo padidėjimas	1	„Tikrai atsirado bėdų su skrandžiu <...>, būna tų simptomų, būna jie kartais ir miegot trukdo. Dėl padidėjusio rūgštingumo, <...>, tos rūgštys visokios ir atsirado ir jos ypač kankina naktį“.
Reprodukcinės sistemos sutrikimai	Menstruacijų ciklo pokyčiai	1	„Aš manau, kad įtakoja, ir tasai darbas, nes būtent tasai ciklas tampa nebe reguliarus, išsibalansuoja ta prasme, nebėra to tokio ciklo normalaus“.

čiau, <...>, nerimą tokį vidinį“ „<...>, meningokoko baimė yra visą laiką, difterijos baimė yra, <...>“. „Tai visą laiką bijai, kad kažką tai gali pasigauti, užsikrėsti“. Baimės atsiradimui įtakos turi ir darbo metu patiriamas fizinis ir (ar) psichologinis smurtas: „<...>staiga jinai mane stvėrė. Tai liko tik tiek, <...>, kad nuo nagų tos žymės, tokios žaizdos ant kaklo, <...>. Inai griebė už kasos surištos ir taip per dekolė čia visą, už rūbų užsikabino“; „<...>, koliojimai visi, arba, pavyzdžiui, įvertinimas išsilavinimo, ten slaugytojo, tai čia ne gydytoja tu, nieko nemoki, nieko nesupranti, tai gal va tokie vat labiau įsimena“. Respondentų teigimu, darbo metu išgirstas pavojaus signalas taip pat sukelia tam tikrą organizmo reakciją: „<...>kažkaip emocijos tiktai aplanko po to. Galbūt kažkoks tai viduj išgyvenimas, galbūt pra-

deda širdis kažkaip plakti labiau“; „nu kažkiek tai, kažkaip padažnindavo tą širdies ritmą, <...>, būna, būna ir dabar tų drebulių, visko būna, žiūrint ką perskaitai“. Vykstant į įvykio vietą, pas pacientą, svarbus greitas reagavimas, todėl padidėja avarijų rizika. Slaugytojai nurodo, kad jaučia baimę patirti eismo įvykį: „<...>, nu vis tiek dabar kažkaip, baimė tokia atsiradus, <...>. Jau ta baimė yra, ko anksčiau nebuvo“. „Tiesiog nu kartais važiuoji ir tu galvoji, kad iš betkur betkas gali išlįsti, užkišti, atsitrenkti“.

Teikdami skubiąją medicinos pagalbą, slaugytojai neišvengiamai susiduria su stresinėmis situacijomis. Dažnai patiriamas stresas sukelia sveikatos sutrikimus, lemiančius įvairius organizmo negalavimus. „Esu sirgus ir onkologine liga, <...>. Gydytojai sako, kad tai įtakojo darbas naktimis,

3 lentelė. Psichologinių rizikos veiksnių įtaka sveikatai

Kate- gorija	Subkate- gorija	N	Patvirtinantys teiginiai
Baimė	Baimė užsikrėsti ir (ar) susirgti tam tikra liga	15	„Čia irgi buvo pacientas, prasipjovęs arteriją. Stipriai kraujuojantis, serga ŽIV, hepatitu, nors tu dediesi 2 pirštines, bet tu jauti baimę“; „Meningokoko baimė yra visą laiką, difterijos baimė yra“; „Infekuotos ligos, jos kaip kartais ir gąsdina“. „<...>, turbūt toksai nemalonesnis atvejis buvo, kai vežiau utėlėtą moterį, ji visa nusidraskiusi iki šašų. Aš dvi savaites neištraukiau savo pirštų iš galvos, nes man atrodė, kad aš užsikrėčiau utėlėm... Paranoja, <...>, negalėdavau ištraukti ir aš pati galvos odą nusidraskiau, paranojiškai, nors pas mane nieko nebuvo“.
	Baimė patirti psichologinį smurtą	9	„Koliojimai visi, arba, pavyzdžiui, įvertinimas išsilavinimo, ten slaugytoja, tai čia ne gydytoja tu, nieko nemoki, nieko nesupranti, tai gal tokie vat labiau įsimena“; „Tas psichologinis smurtas, kai ant tavęs rėkia, tie pacientai. <...>, spaudimas iš tų artimųjų, iš to ligonio, tai jįsai praktiškai kiekvienam kvietime yra“.
	Baimė patirti fizinį smurtą	6	„Esu patyrusi vieną smurto atvejį, <...>, kvietė moteriškė, kad skauda nugarą, o jinai buvo išmesta iš antro aukšto, parsinešė ją sugyventinis namo ir kvietė. Ir aš kai pasakiau, kad turėsim važiuoti į ligoninę, <...>, tai tada jis puolė mane su peiliu“; „<...>, žmogus buvo labai agresyvus, jis man įspyrė į pilvą, kai aš jį norėjau apžiūrėti, <...>“.
	Baimė, išgirdus pavojaus signalą	9	„<...>, vis dar išsigąsti, kai išgirsti aliarmo signalą, tai jįsai duoda tau tokį didesnį širdies ritmą, nes tu jau supranti, kad čia bus šiek tiek kažkas rimčiau. <...>, o paskui, po kvietimo, tai įvairiai būna, kartais būna, kad tiesiog atsistoji, pakvėpuoji giliai ir nusiramini, grįžti pas kolegas – pasipasakoji, o kartais būna taip, kad tu įstumi į reanimaciją, atsiklaupi ir verki, net ir tokių variantų būna, nes ypatingai kas liečia vaikus“.
	Baimė patirti eismo įvykį	5	„Atsiranda tų baimių, tų psichologinių, kai tu leki, tau kažkas tai atsitinka, kažkokia tai trauma, tai tu tą kartą lyg ir bijai iš tikrųjų greitai lėkti“. „Dabar aš bijau važiuoti – išlikusi ta tokia baimė, nori daugiau lygtais įsikabinti, vis tiek segamės diržus“.
Stresas	Streso įtaka bendrai organizmo būklei	10	„<...> Nu būna to streso, <...>, nu kaip gal, šiek tiek toks širdies plakimas, tų permušimų, sakykim atsirado, <...>, nu atsiranda, tie tokie skrandžio skausmai“. „Gal greičiau išsilini, jaučiasi, bent man, jaučiasi ant miego, jaučiu nuovargį“.
	Streso įtaka sužinojus apie kvietimo specifiškumą	4	„<...>, kelia viskas, kas yra susiję su vaikais ir su neštumu. <...>, paskui dar trečias yra dūstantys žmonės“. „Visada mes labiausiai vaikų bijom, jeigu tai va yra trauminiai rimti kvietimai, <...>, vaiko gaivinimas koks nors būtų, tai čia kiekvieno košmaras“.
Vidinė įtampa	Varginančių minčių atsiradimas	9	„Tai manau, tu vis tiek dėl to paciento pergyveni <...>, tu darbo nepamiršti, vis galvoji ir galvoji“. „Po darbo kartais pradedi galvoti apie kai kuriuos pacientus, vis tiek yra tokių, kurie įstringa, kur pradedi analizuoti ar padarei viską tikrai taip, kaip reikėjo ar tikrai ta tavo pagalba buvo tikslinga ir veiksminga“. „Kartais būna taip, kad tu įstumi į reanimaciją, atsiklaupi ir verki, net ir tokių variantų būna, <...>“.

stresas va“. „Man, pavyzdžiui, pradėjo spaudimas šokinėti. Ne tai, kad isai pastoviai ten, bet būna kelis kartus į savaitę jis man užkyla, ten nukrenta, būna tachikardijos priepuoliai, anemija lygiai taip pat, kartas nuo karto atsinaujina, bet visą tai įtakoja stresas“. Remiantis respondentų atsakymais, kvietimo specifiškumas taip pat sukelia stresą. „Kvietimai pas vaikus arba įvairūs gaivinimai, sunkūs kvietimai, kur galbūt nepavyksta išgelbėti gyvybės ar klinikinė mirtis įvyksta prie mano akių“. „Galbūt vaikai, nes yra tokia va nežinomybė, su tais vaikais yra sunkiau, jeigu kažkokia nelaimė atsitinka, <...>, yra toks kitoks tas jausmas, kai važiuoji pas suaugusįjį ir; kai važiuoji pas vaiką“.

Respondentai išsakė, kad sudėtingos darbinės situacijos, patiriamos teikiant skubiąją medicinos pagalbą, sukelia vidinę įtampą. Nuolatinis galvojimas apie jas lemia varginančių minčių atsiradimą. „Būna, kad neapleidžia ten tas galvoji, bet stengiesi kažkaip su tuo susidoroti“. „Tai manau, tu vis tiek dėl to paciento pergyveni. Kažkaip tu vis dar apie jį galvoji, tu, kad ir grįžti namo, tu darbo nepamiršti“.

Viena informantė nurodė jaučianti liūdesio atsiradimą, kuris pasireiškia verksmu esant tam tikroms sudėtingoms situacijoms darbo metu. „Pasipasakoji, o kartais būna taip, kad tu įstumi į reanimaciją, atsklaupi ir verki, net ir tokių variantų būna, <...>. Vaikai tai čia visą laiką bus ir yra

skaudžiausia dalis. Tai vat vienas toks ir kvietimas buvo, kad turėjau neišnešiotukus. <...>, aš visą laiką šnekėjau, teikiau pagalbą ir kalbėjau su tuo trinkančiu kvėpavimu kūdikėliu, ir atsimenu labai puikiai, kad aš įstūmiau į reanimaciją, atsitūpiu ir nuo širdies apsiverkiu, nes tai buvo pats baisiausias kvietimas.

Apibendrinant galima teigti, kad skubiosios medicinos pagalbos specialistai darbo metu susiduria su šiais psichologiniais sveikatos rizikos veiksniais: baimė, stresas, vidinė įtampa (3 lentelė).

Ergonominiai rizikos veiksniai. Slaugytojų buvo klausiama apie darbe patiriamų ergonominių veiksnių įtaką jų kaulų ir raumenų sistemai. Remiantis apklaustųjų atsakymais, dažniausia problema, atsirandanti dėl pacientų kėlimo ir nešimo – stuburo skausmas: „<...>, nugaros juosmens skausmai, <...>. Atsirado eigoje, kaip radikulopatijos skausmai, nežinau nesityriau, panaudoji ten priešūždegiminius ir viskas, tepalai ir viskas“. Kai kurie slaugytojai po budėjimo ar sunkesnio paciento transportavimo jaučia viso kūno raumenų skausmą. „Po paros visą laiką jaučiuosi kaip po sporto klubo. Visą laiką“. „Ir kėlimo metu būna, arba tiesiog kada pavargsti, pareini po budėjimo ir taip kojas, raumenis skauda. Būna kėlimo metu skauda ir būna po budėjimo tuos raumenis skauda – nugaros, kojų“. Viena informantė nu-

4 lentelė. Ergonominių rizikos veiksnių įtaka sveikatai

Kategorija	Subkategorija	N	Patvirtinantys teiginiai
Kaulų ir raumenų sistemos pokyčiai	Stuburo skausmas	10	„Stuburas ir kupra auga, kaip aš sakau. Taip, yra problemų su stuburu – ir skauda, ir krypta tas stuburas. Skausmai ne nuolatiniai, gal daugiau po kokio fizinio krūvio, kai tenka kelti, tai va po to atsiliepia, <...>; <...>, fizinis darbas, pacientų nešimas įtakoja nugaros skausmus, <...>, dažniausiai po tų visų nešimų, man tikrai skauda, būna reikia, kad ir vaistus leistis“.
	Viso kūno raumenų skausmas	2	„Po paros visą laiką jaučiuosi kaip po sporto klubo“. „Ir kėlimo metu būna, arba tiesiog kada pavargsti, pareini po budėjimo ir taip kojas, raumenis skauda. Būna kėlimo metu skauda, ir būna po budėjimo tuos raumenis skauda – nugaros, kojų“.
	Kaklo raumenų skausmas	1	„Man yra išvaržos kakle, užspaudžia ranką, <...>. Kaklo skausmas dabar yra 4 metai, kai tos išvaržos, tai man į metus vieną kartą reikia reabilitacijos. Pagrindė kaklas, pilvo preso skausmą jaučiu retkarčiais, jeigu tampau sunkiau <...>.“
	Rankų raumenų skausmas	1	„Nu nešti kai reikia, va dabar nešėm, tai skauda kairę ranką ties alkūne, kai reikia nešti tai tempia, <...>, kairės rankos, pasikartojantys vis, patempi, tai vat tada jaučiu kairę ranką nuo alkūnės, tiesiog nuo judesio, reiškia yra kažkoks tai patempimas“.

5 lentelė. Biologinių rizikos veiksnių įtaka sveikatai

Kategorija	N	Patvirtinantys teiginiai
Mikrotraumos aštriais instrumentais	8	„Taip tokių smulkių traumų buvo, <...>, <...>. Aišku, su ta adata yra buvę įsidūrus, kažkurį laiką galvojau, oi oi, aš čia buvau įsidūrus, o gal, o gal. <...>. Baimė, įtampa, ir jeigu kažkas būtų“; „Vajej... labai daug kartų tikrai turėjau tų mikrotraumų. <...>, narkomanui ten dūriau, po to pati sau įsidūriau ir dar kažkaip tai, nes po to ir mintis tokia pradėjo persekioti“.
Sąlytis su kūno skysčiais	2	„Nu yra buvę, kad kvietimai tokie, kad vos neišsimaudai kraujuose, ir; pavyzdžiui, tu nusiimi pirštines ir tu matai, kad tavo pirštinės, jos nėra suplyšusios, bet rankos kruvinos likę ir nesupranti, per viršų va“; „<...>, su pirštinių visą laiką, bet pirštinės tikrai ir suplyšta <...>, tai visą laiką tada aš ten plaunuosi, tas rankas, dezinfekuojau ir žodžiu visai kitaip saugausi“.

rodė, kad kaulų ir raumenų sistemos pokyčiai jai pasireiškia skausmu kaklo srityje, dėl kurio reikia rehabilitacijos. „*Man yra išvaržos kakle, užspaudžia ranką, <...>. Pagrinde kaklas, pilvo preso skausmą jaučiu retkarčiais, jeigu tampau sunkiau <...>“.* Dėl dažno pacientų nešimo atsiranda ir rankų skausmas. „*Nu nešti kai reikia, va dabar nešėm tai skauda kairę ranką ties alkūne, kai reikia nešti, tai tempia, <...>, kairės rankos, pasikartojantys vis, patempi, tai vat tada jaučiu kairę ranką nuo alkūnės, tiesiog nuo judesio, reiškia yra kažkoks tai patempimas“.*

Išanalizavus respondentų atsakymus, galima teigti, kad ergonominiai rizikos veiksniai sukelia šiuos kaulų ir raumenų sistemos pokyčius: stuburo skausmą, viso kūno raumenų skausmą, kaklo raumenų skausmą, rankų raumenų skausmą. Visus šiuos pokyčius sukelia netaisyklinga kūno padėtis kėlimo ir nešimo metu (4 lentelė).

Biologiniai rizikos veiksniai. Vienas iš dažniausiai pasitaikančių biologinių rizikos veiksnių, su kuriais susiduria skubiosios medicinos pagalbos slaugytojai, yra mikrotraumos aštriais instrumentais („*<...>, nu yra tekę įsidurti su glikemijos adatėle, bet aš saugau save, stengiuosi, ir taip nėra, kad dažnai įsidurtum, galima čia ant rankų pirštų suskaičiuot, kiek yra buvę. <...>, kaip jaučiuosi, nu tai atrodo va velnias įsidūriau“*) ir sąlytis su kūno skysčiais („*Nu yra buvę, kad kvietimai tokie, kad vos neišsimaudai kraujuose, ir; pavyzdžiui, tu nusiimi pirštines, ir tu matai, kad tavo pirštinės, jos nėra suplyšusios, bet rankos kruvinos likę ir nesupranti, per viršų va“*; „*<...>, su pirštinėm visą laiką, bet pirštinės tikrai ir suplyšta, <...>, tai visą laiką tada aš plaunuosi, tas rankas, dezinfekuojau ir žodžiu visai kaip saugausi“*) (5 lentelė).

Cheminiai rizikos veiksniai. Kalbant apie asmens sveikatos priežiūros įstaigoje dažniausiai naudojamas chemines medžiagas, išaiškėjo, kad slaugytojai dažniausiai susiduria su dezinfekantais bei dezinfekantais ir aerozoliais. Šios daž-

nai darbe naudojamos cheminės medžiagos darbuotojams sukelia tam tikrus odos pažeidimus („*O žiemą, tai sureaguoja oda į sausėjimą, tai nuo dezinfekanto rankų, bet čia tiktai žiemą pastebėjau“*; „*Turbūt dezinfekantas daugiausiai toksai cheminis, kuris reaguoja su mano oda, nes man iš karto šerpetoja rankos“*) ir kvėpavimo takų dirginimą („*Tie purškalai gal kažkiek, tie aerozoliai, papurški, tai sudirgina kvėpavimo takus“*).

Slaugytojai pasakė, kad vienkartinį pirštinių mėvėjimas jiems sukelia rankų alergiją. „*Anksčiau buvo tokios pirštinės, kur <...>, jausdavau alergiją, <...>, iki dabar sunku pritaikyti, kas tinka“.*

Analizuojant priemones, kurių sudėtyje yra cheminių medžiagų, pastebėta, kad darbo metu naudojami medikamentai taip pat gali sukelti alerginę reakciją. „*Aš asmeniškai atkreipiau dėmesį, kad man diazepamams, ampulės raminančių man netinka, aš kai ją sutraukiu į švirktą, man paraudnuoja veidas. <...>. Aš tiesiog, kaip atrodo, patinstu biškį“* (6 lentelė).

Išvados

1. Teikdami skubiąją medicinos pagalbą, slaugytojai susiduria su fiziniais, psichologiniais, ergonominiais, biologiniais bei cheminiais rizikos veiksniais. Šie veiksniai daro neigiamą poveikį jų sveikatai, sukeldami įvairius fizinius ir psichologinius sveikatos sutrikimus, ligas ir nelaimingus atsitikimus darbe.

2. Tyrimas atskleidė, kad slaugytojai jaučia šiuos fizines sveikatos pokyčius: miego sutrikimus, mitybos ir medžiagų apykaitos pokyčius, skrandžio veiklos ir reprodukcinės sistemos sutrikimus, širdies ir kraujagyslių sistemos pokyčius bei bendrą organizmo nuovargį. Psichinės sveikatos pokyčiams priskiria baimės, streso ir vidinės įtampos atsiradimą.

6 lentelė. Cheminių rizikos veiksnių įtaka sveikatai

Kategorija	Subkategorija	N	Patvirtinantys teiginiai
Dezinfekantai, dezinfekantai-aerozoliai	Odos pažeidimas	3	„ <i>O žiemą, tai sureaguoja oda į sausėjimą, tai nuo dezinfekanto rankų, bet čia tiktai žiemą pastebėjau“</i> ; „ <i>Turbūt dezinfekantas daugiausiai toksai cheminis, kuris reaguoja su mano oda, nes man iš karto šerpetoja rankos“</i> ; „ <i>Iš tų cheminių yra, tai arba dezinfekantas paviršiams valyti, <...>, kartais pastebiu, kad nuo nuolatinio naudojimo, <...>“.</i>
	Kvėpavimo takų dirginimas	1	„ <i>Tie purškalai gal kažkiek, tie aerozoliai, papurški, tai sudirgina kvėpavimo takus.</i>
Vienkartinės pirštinės	Alergija	1	„ <i>Anksčiau buvo tokios pirštinės, kur <...>, jausdavau alergiją, <...>, iki dabar sunku pritaikyti, kas tinka“.</i>
	Odos pokyčiai	1	„ <i>Vieno tipo nelabai tinka, oda trūkinėja, jeigu labai dažnai naudoju per daug, o kadangi vis tiek, kiekvienam pacientui keičiam ir visą laiką vis tiek naudojam tas pirštines, <...>“.</i>
Darbo metu naudojami medikamentai	Alerginė reakcija	1	„ <i>Aš asmeniškai atkreipiau dėmesį, kad man diazepamams, ampulės raminančių man netinka, aš kai ją sutraukiu į švirktą, man paraudnuoja veidas. <...>. Aš tiesiog patinstu biškį“.</i>

Literatūra

1. Ahwal S, Arora S. Workplace stress for nurses in emergency department. *International Journal of Emergency & Trauma Nursing* 2015;1(2):17-21.
https://www.researchgate.net/publication/288981746_Workplace_Stress_for_Nurses_in_Emergency_Department
2. Cone D, Brice JH, Delbridge TR, Myers JB. Emergency medical services: clinical practice and systems oversight, 2 volume set 2015; 2: 211.
<https://doi.org/10.1002/9781118990810>
3. Lu DM, Sun N, Hong S, Fan Yy, Kong Fy, Li Qj. Occupational stress and coping strategies among emergency department nurses of China. *Arch Psychiatr Nurs* 2015; 29(4):208-212.
<https://doi.org/10.1016/j.apnu.2014.11.006>
4. Firdousa J, Kour S, Para MA. Coping strategies used by staff nurses working in emergency and general wards of SKIMS hospital: a comparative study. *Annals of Medical and Health Sciences Research* 2017;106.
<https://www.amhsr.org/articles/coping-strategies-used-by-staff-nursesworking-in-emergency-and-general-wards-of-skims-hospital-a-comparative-study.pdf>
5. Gałżkowski R, Binkowska A, Samoliński K. Occupational injury rates in personnel of emergency medical services. *Annals of Agricultural and Environmental Medicine* 2015;22(4):680-684.
<https://doi.org/10.5604/12321966.1185775>
6. Yuwanich N, Akhavan S, Nantsupawat W, Martin L. Experiences of occupational stress among emergency nurses at private hospitals in Bangkok, Thailand. *Open Journal of Nursing* 2017;7(6):657-670.
<https://doi.org/10.4236/ojn.2017.76049>
7. Kowalczyk A, Kulczycka K, Stychno E, Chilimoniuk B. Characteristics of occupational hazards at the workplace of a nurse. *Journal of Education, Health and Sport* 2018; 8(9):1328-1337.
8. Kilic SP, Aytac SO, Korkmaz M, Ozer S. Occupational health problems of nurses working at emergency departments. *International Journal of Caring Sciences*. 2016; 9(3):1008-1019. http://www.internationaljournalofcaringsciences.org/docs/30_palar_original_9_3%20%281%29.pdf
9. Mossburg S, Agore A, Nkimbeng M, Commodore-Mensah Y. Occupational hazards among healthcare workers in Africa: a systematic review. *Annals of Global Health* 2019;85(1):78.
<https://doi.org/10.5334/aogh.2434>
10. Ulutasdemir N, Cirpan M, Ozturk E, Tanir F. Occupational risks of health professionals in Turkey as an emerging economy. *Annals of Global Health* 2015;81(4):522-529.
<https://doi.org/10.1016/j.aogh.2015.08.019>
11. Ustundag M. The hidden part of the iceberg for emergency department staff: the burnout syndrome. *Emergency Medicine* 2012;2(5):e118.
<https://doi.org/10.4172/2165-7548.1000e118>
12. Weaver MD, Patterson PD, Fabio A, Moore CG, Freiberg MS, Songer TJ. An observational study of shift length, crew familiarity, and occupational injury and illness in emergency medical services workers. *Occupational and Environmental Medicine* 2015;72(11),798-804.
<https://doi.org/10.1136/oemed-2015-102966>

HEALTH RISKS TO NURSES WORKING IN EMERGENCY MEDICAL CARE

R. Juozapavičienė

Keywords: risk, health problems, nurse, ambulance.

Summary: Healthcare professionals provide patient care in an environment that is considered to be one of the most unsafe in professional settings. Occupational health risks in the work environment include biological, chemical, physical, ergonomic, psychosocial, fire and explosion and electrical hazards that endanger the life, safety and well-being of healthcare workers [6].

The aim of the study. Reveal the health risks of nurses working in emergency medical care.

Research subjects: A total of 15 nurses working at X Ambulance Station participated in the study. Respondents were selected according to the purpose of the study. The targeted selection of subjects was subject to the requirement that all subjects provide emergency medical care for at least one year.

Research methodology. The study was conducted in a semi-structured interview aimed at elucidating the health risks encountered during work activities. The research data is analyzed by providing a content (Content) analysis method.

Main results of empirical research. In providing emergency medical care, nurses face biological, chemical, physical, ergonomic, and psychosocial health risks. The study revealed that nurses providing emergency medical care experience stress, internal tension, and fear. They experience violence, bodily injuries, changes in the musculoskeletal system, microtrauma with sharp instruments. The risk of contracting various infectious and non-infectious diseases is caused by direct contact with a person, exposure to body fluids and exposure to medications used at work. Nurses also experience changes in physical health, such as: general fatigue, disturbance of sleep, stomach or reproductive system, change in diet, metabolism, cardiovascular system. Deterioration of mental health is affected by frequent fears, stress and the resulting internal tension.

Correspondence to: rasa.juozapaviciene@go.kauko.lt